

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК

ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ І УКРАЇНОЗНАВСТВА

1-4 (128-131). Рік XXXIII

Під загальною редакцією
ЛЮБОМИРА ВИНАРА

ЮВІЛЕЙНЕ ВИДАННЯ

1996

НЬЮ-ЙОРК

ТОРОНТО

КИЇВ

ЛЬВІВ

МЮНХЕН

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК
ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ І УКРАЇНОЗНАВСТВА
ВИДАЄ УКРАЇНСЬКЕ ІСТОРИЧНЕ ТОВАРИСТВО
THE UKRAINIAN HISTORIAN
JOURNAL OF HISTORY AND UKRAINIAN STUDIES
PUBLISHED BY THE UKRAINIAN HISTORICAL ASSOCIATION

Основник «Українського Історика»: Любомир Роман Винар (1963)

Founder of "The Ukrainian Historian": Lubomyr Roman Wynar (1963)

Редакція застерігає собі право скорочувати і виправляти матеріяли. За зміст статей і рецензій відповідають їхні автори. Прохається авторів надсилати матеріяли в трьох машинописних примірниках, статті обсягом не більше 30 стор., рецензії, замітки і інші матеріяли до 12 стор. Не прийняті до друку рукописи авторам не повертаються.

Рецензійні примірники книжок треба вислати на Адресу Редакції з допискою "Book Editor".

Усі матеріяли до Редакції просимо надсилати в трьох машинописних примірниках на адресу:

Editor
"The Ukrainian Historian"
P.O. Box 312
Kent, Ohio 44240
U.S.A.

Україна:
Заст. редактора УІ
Гирич Ігор
вул. Кіото 9, кв. 150
252156, Київ

Fax: (330) 297-1327

Tel.: (330) 297-1390

PERMISSION TO REPRINT. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopy, recording, or otherwise without prior written consent of the Editor in Chief.

Передруки і переклади матеріялів дозволені за згодою
Головного Редактора

UHA, *The Ukrainian Historian* and its Editors are not responsible for statements either of fact or opinion made by contributors.

Articles appearing in this Journal are abstracted and/or indexed
in *Historical Abstracts*, *America: History and Life*,
and *Bibliography of Slavic and East European Studies*.

ISSN: 0041-6061

Цей том появляється завдяки частинній дотації
з Видавничого Фонду М. Грушевського ім. інж. Василя і 8-р Тетяни Ростунів.

ЗМІСТ

Від редактора: "Михайло Грушевський: студії і матеріали"	11
--	----

ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Любомир Винар</i> : Вступ до науки грушевськознавства	17
<i>Олександр Оглоблин</i> : Грушевський на тлі доби: думки про третю і останню добу історика (1924–1934)	79
Стаття О. Оглоблина "Грушевський на тлі доби..." (Л. Винар)	85
<i>Ярослав Дашкевич</i> : Боротьба з Грушевським та його Львівською школою за радянських часів	88
<i>Ігор Гирич</i> : М. Грушевський і С. Єфремов на тлі суспільно-політичного життя кінця ХІХ— 20-их років ХХ століття	142
<i>Леонід Тимошенко</i> : Берестейська Унія в оцінці Михайла Грушевського	188
<i>Леонід Зашкільняк</i> : М. Грушевський і Галичина: (до переїзду до Львова 1894 року)	204

ДОПОВІДІ

<i>І. Ф. Курас</i> : Михайло Сергійович Грушевський (1866–1934)	220
<i>Іван Дзюба</i> : Михайло Грушевський — провідний будівничий української культури	228

НЕДРУКОВАНА СПАДЩИНА ГРУШЕВСЬКОГО

<i>А. Шацька</i> : Літературна спадщина	235
<i>Михайло Грушевський</i> : Остання кутя. Різдвяна мрія	238
Коментар	248

ІСТОРИЧНА ШКОЛА ГРУШЕВСЬКОГО

<i>Віктор Гоцуляк</i> : До оцінки львівського періоду історичної школи Грушевського	251
<i>Олександр Домбровський</i> : Традиції школи Грушевського у львівському НТШ	259
<i>Ігор Верба, Оксана Юркевич</i> : Київська історична школа М. С. Грушевського	268

УЧНІ І СПІВРОБІТНИКИ М. ГРУШЕВСЬКОГО

<i>Ярослав Федорук</i> : Василь Герасимчук: його життя і відносини з Михайлом Грушевським	285
---	-----

<i>Надія Бортняк</i> : Степан Томашівський: до відносин з Михайлом Грушевським	291
<i>Олег Купчинський</i> : Листи Мирона Кордуби до Михайла Грушевського: питання творчих взаємин і співпраця учня та вчителя	297

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ВОЛИНИ

<i>А. Санцевич</i> : Велика Волинь як історико-географічний фактор у творчості М. Грушевського	306
<i>В. Степанков</i> : Події початкового етапу національної революції (1648—перша половини 1649) на Волині у висвітленні Грушевського	310
<i>Оксана Юрова</i> : Дослідження О. І. Барановичем магнатського господарства на Волині XVI-XVIII ст. на терені Науково-дослідної катедри історії України у Києві (1924-1930)	314

СПОГАДИ

<i>Михайло Брайчевський</i> : Як ми вшанували Михайла Грушевського в день його століття	319
<i>С. Кілессо</i> : Нагробок Михайлові Грушевському в Києві	322

АРХІВНІ МАТЕРІАЛИ

<i>Юрій Шаповал</i> : Невідомі документи ГПУ-НКВД про життя і діяльність М. Грушевського у 1924-1934 роках	325
<i>Галина Сварник</i> : Листи Михайла Грушевського до Кирила Студинського за 1922 рік	350
<i>Володимир Сергійчук</i> : Нове про родину Грушевських	379
<i>Світлана Абросимова</i> : Листи М. Грушевського до Д. Яворницького ...	382
<i>Надія Миронець</i> : Листи Грицька Чупринки до Михайла Грушевського	387

АРХІВИ, БІБЛІОТЕКИ, МУЗЕЇ

<i>Світлана Панькова</i> : "Мета, зміст і щастя життя": постійно діюча виставка з колекції Історико-меморіального музею Михайла Грушевського	390
--	-----

КОНФЕРЕНЦІЇ

<i>Я. Грицак, Я. Дашкевич</i> : Михайло Грушевський та його історична школа: конференційні здобутки:	395
<i>Л. Сакада</i> : "Михайло Грушевський — історик, політик, громадянин". Міжнародна наукова конференція в Києві	397
Привіт учасникам конференції (Л. Винар)	401
<i>Володимир Сергійчук</i> : Міжнародна наукова конференція "Михайло Грушевський і сучасність" в Київському університеті	404
<i>Тамара Булат</i> : "Михайло Грушевський: історик, суспільно-політичний діяч, державотворець", ювілейна конференція в Нью-Йорку	407
Слово-відкриття конференції (Л. Винар)	412

<i>Олег Романів: Відзначення Ювілею М. Грушевського у Львові</i>	414
<i>Олександр Сидоренко: Наукова сесія, присвячена М. Грушевському на славистичному з'їзді (АААСС) в Бостоні</i>	417
<i>Аркадій Жуковський: Ювілейна наукова конференція в Парижі для відзначення 130-ліття народження М. Грушевського</i>	419
<i>Олександр Баран: Наукова сесія, присвячена М. Грушевському на Конгресі Учених Товариств Канади</i>	421
<i>Алла Атаманенко: Ювілейна наукова конференція, присвячена М. Грушевському в Острозі</i>	423
<i>Марія Фішер-Слиш: Ювілейний вечір, присвячений М. Грушевському в Торонті</i>	425
<i>Володимир Сергійчук: Відзначення ювілею М. Грушевського в Угорщині</i>	427

ЮВІЛЕЙНИЙ РІК МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО (1866-1934): МАТЕРІЯЛИ

1. Звернення Українського Історичного Товариства з приводу 130-ліття з дня народження Михайла Грушевського	429
2. Резолюція Ювілейної Наукової конференції в Нью-Йорку, присвяченої 130-ій річниці від дня народження М. Грушевського	430
3. Резолюції Міжнародної наукової конференції в Києві, присвяченої 130-річчю від дня народження М. С. Грушевського	432
4. Українське Історичне Товариство проголосило "Міжнародний рік Михайла Грушевського": повідомлення	433
5. Створення Міжнародного Академічного Комітету для вшанування 130-ліття з дня народження Михайла Грушевського (1966-1934) ...	434
6. "Про відзначення 130-річчя від дня народження М. С. Грушевського": Указ Президента України	435
7. Склад оргкомітету Міжнародної наукової конференції в Києві, присвяченої 130-річчю від дня народження М. С. Грушевського ...	436
8. Лист Віце-прем'єр України І. Кураса до голови Міжнародного Академічного Комітету проф. Любомира Винара	438
9. Лист від Оргкомітету з підготовки та відзначення 130-ліття народження М. С. Грушевського до Голови Міжнародного Академічного Комітету для вшанування 130-ліття з дня народження Михайла Грушевського	439
10. Лист проф. Леоніда Решодька до проф. Любомира Винара (15.VII.1996)	440

ГРУШЕВСЬКІЯНА: НОВІ ВИДАННЯ

<i>О. Ясь: З історії народження і розвитку грушевськознавства</i>	441
<i>І. Верба: Збірка архівних матеріалів ГПУ-НКВД про М. Грушевського</i>	444
ПРИВІТИ	448

ХРОНОЛОГІЯ

Ювілей М. Грушевського в 1996 році:	
хронологія подій (Л. Винар)	463

НАУКОВА ХРОНІКА

Міжнародний Академічний Комітет для вшанування	
130-ліття з дня народження Михайла Грушевського	468
Комісія УІТ для вивчення життя, діяльності і	
творчости М. Грушевського	468
Світова Рада Українського Історичного Товариства	468
Видання УІТ	469
Видавничий фонд ім. Михайла Грушевського	469
Біографічний словник українських істориків	470
Категорії членства УІТ	470
Від редакції	471
До співробітників «Українського Історика»	471
НАШІ АВТОРИ	473

TABLE OF CONTENTS

<i>Editor's Introduction: The Collection Mykhailo Hrushevs'kyi: Studies and Materials</i>	11
---	----

STUDIES

<i>Lubomyr Wynar: Introduction to Hrushevs'kyi Studies</i>	17
<i>Oleksander Ohloblyn: Mykhailo Hrushevsky and the Epoch</i>	79
O. Ohloblyn's Article "Mykhailo Hrushevs'kyi and the Epoch" (L. Wynar)	85
<i>Jaroslav Dashkevych: The Campaign Against Hrushevs'kyi and His L'viv School During the Soviet Era</i>	88
<i>Ihor Hyrych: M. Hrushev'skyi and S. Iefremov in the Backdrop of the Socio-Political Life of the Late 19th Century-1920s</i>	142
<i>Leonid Tymoshenko: The Union of Brest in Mykhailo Hrushevs'kyi's Interpretation</i>	188
<i>Leonid Zashkil'niak: M. Hrushevs'kyi and Halychyna (Prior to His Move to L'viv in 1894)</i>	204

PAPERS

<i>I. F. Kuras: Mykhailo Serhiiiovych Hrushevs'kyi (1866-1934)</i>	220
<i>Ivan Dziuba: Mykhailo Hrushevs'kyi: The Great Contributor to Ukrainian Culture</i>	228

HRUSHEVS'KYI'S UNPUBLISHED LITERARY LEGACY

<i>A. Shats'ka: The Literary Legacy</i>	235
<i>Mykhailo Hrushevs'kyi: The Last Kutia: A Christmas Fantasy</i>	238
A Commentary	248

HRUSHEVS'KYI'S HISTORICAL SCHOOL

<i>Viktor Hutsuliak: An Evaluation of the L'viv Period of Hrushevs'kyi's Historical School</i>	251
<i>Alexander Dombrowsky: The Traditions of M. Hrushevs'kyi's School at the NTSh in L'viv</i>	259
<i>Ihor Verba and Oksana Iurkevych: The Kyiv Historical School of M. S. Hrushevs'kyi</i>	268

M. HRUSHEVS'KYI'S STUDENTS AND ASSOCIATES

<i>Iaroslav Fedoruk: Vasyl' Herasymchuk: His Life and Relations with Mykhailo Hrushevs'kyi</i>	285
<i>Nadia Bortnyk: Stepan Tomashivs'kyi: Relations with Mykhailo Hrushevs'kyi</i>	291

<i>Oleh Kupchyns'kyi: Myron Korduba's Letters to Mykhailo Hrushevs'kyi: On the Question of Creative Relations and Cooperation Between Student and Master</i>	297
--	-----

STUDIES ON THE HISTORY OF VOLYNIA

<i>A. Santsevych: Greater Volynia as a Historical-Geographical Factor in the Works of M. Hrushevs'kyi</i>	306
<i>V. Stepankov: Events of the Initial Stage of the National Revolution (1648-first half of 1649) in Volynia in the Hrushevs'kyi's Interpretation</i>	310
<i>Oksana Iurkova: O. I. Baranovych's Study of the Magnate Estate in Volynia in 16th-18th Centuries at the Ukrainian History Research Chair in Kyiv (1924-1930)</i>	314

MEMOIRS

<i>Mykhailo Braichevs'kyi: How We Honored Mykhailo Hrushevs'kyi on the Centennial of His Birth</i>	319
<i>S. Kilesso: Mykhailo Hrushevs'kyi Tomb in Kyiv</i>	322

ARCHIVAL MATERIALS

<i>Iurii Shapoval: Unknown GPU-NKVD Documents on the Life and Activities of M. Hrushevs'kyi in 1924-1934</i>	325
<i>Halyna Svarnyk: Letters of Mykhailo Hrushevs'kyi to Kyrylo Studyns'kyi in 1922</i>	350
<i>Volodymyr Serhiichuk: New Materials on the Hrushevs'kyi Family</i>	379
<i>Svitliana Abrosymovna: M. Hrushevs'kyi's Letters to D. Iavornyts'kyi</i>	382
<i>Nadiia Myronets': Letters of Hryts'ko Chuprynka to Mykhailo Hrushevs'kyi</i>	387

ARCHIVES, LIBRARIES, MUSEUMS

<i>Svitliana Pan'kova: "Objectives, Contents, and the Vagaries of Life:" The Permanent Exhibition in the Collection of the Mykhailo Hrushevs'kyi Historical-Memorial Museum</i>	390
---	-----

CONFERENCES

<i>Ia. Hrytsak and Ia. Dashkevych: "M. Hrushevs'kyi and His Historical School in L'viv:" Conference Results</i>	395
<i>L. Sakada: "Mykhailo Hrushevs'kyi — Historian, Statesman, Citizen." International Conference in Kyiv</i>	397
<i>Greetings to the Kyiv Jubilee Conference (L. Wynar)</i>	401
<i>V. Serhiichuk: International Academic Conference at Kyiv State University: "M. Hrushevs'kyi and Contemporaneity"</i>	404
<i>Tamara Bulat: Jubilee Academic Conference in New York: "Mykhailo Hrushevs'kyi: Historian, Public Activist, State-Builder"</i>	407
<i>Introductory Statement (L. Wynar)</i>	412
<i>Oleh Romaniv: The Commemoration of Mykhailo Hrushevs'kyi's Jubilee in L'viv</i>	414

<i>Alexander Sydorenko: Academic Session Dedicated to the 130th Anniversary of M. Hrushevs'kyi's Birth at the AAASS Conference in Boston</i>	417
<i>Arkady Joukovsky: The Jubilee Academic Conference in Paris Commemorating the 130th Anniversary of M. Hrushevs'kyi's Birth</i>	429
<i>Alexander Baran: Academic Session Dedicated to M. Hrushevs'kyi at the Congress of Learned Societies of Canada</i>	421
<i>Alla Atamanenko: The Jubilee Academic Conference in Ostoroh</i>	423
<i>Maria Fisher-Slysh: Jubilee Soiree Dedicated to M. Hrushevs'kyi in Toronto</i>	425
<i>V. Serhiichuk: Commemoration of Mykhailo Hrushevs'kyi's Jubilee in Hungary</i>	427

MATERIALS ON THE JUBILEE YEAR OF MYKHAILO HRUSHEVS'KYI'S (1866-1934)

1. Appeal of the Ukrainian Historical Association on the 130th Anniversary of Mykhailo Hrushevs'kyi's Birth	429
2. Resolution of the Jubilee Academic Conference in Dedicated to 130th Anniversary of the Birth of Mykhailo Hrushevs'kyi in New York	430
3. Resolution of the International Academic Conference Dedicated to the 130th Anniversary of M. S. Hrushevs'kyi in Kyiv	432
4. UHA Proclaimed Mykhailo Hrushevs'kyi's International Year: An Announcement	433
5. Creation of the International Academic Commemorative Committee for the 130th Anniversary of M. Hrushevs'kyi's Birth (1866-1934—1996)	434
6. "On the Occasion of the 130th Anniversary of M. S. Hrushevs'kyi:" A Decree from the President of Ukraine	435
7. Composition of the Organization Committee of the Academic Conference Commemorating the 130th Anniversary of M. Hrushevs'kyi's Birth ...	436
8. Letter from the Vice-Premier of Ukraine I. Kuras to Prof. L. Wynar, President of the International Academic Commemorative Committee for the 130th Anniversary of M. Hrushevs'kyi's Birth	438
9. Letter from the Organization Committee for the Commemoration of the 130th Anniversary of M. Hrushevs'kyi's Birth to the President of the International Academic Commemorative Committee	439
10. Letter from Prof. Leonid Reshod'ko to Prof. Lubomyr Wynar	440

HRUSHEVSKIANA: NEW PUBLICATIONS

<i>O. Ias'</i> : The Origin and Early History of Hrushevs'ky Studies	441
<i>I. Verba</i> : Mykhailo Hrushevs'kyi and GPU-NKVD. Archival Sources	444
GREETINGS	448

CHRONOLOGY

Mykhailo Hrushevs'kyi's Jubilee in 1996: Chronology of Events (by L. Wynar)	463
---	-----

SCHOLARY CHRONICLE

UHA Commission for the Study of the Life, Deeds and Works of M. Hrushevs'kyi	468
--	-----

World Council of the Ukrainian Historical Association	468
UHA Publications	469
Mykhailo Hrushevs'kyi Publication Fund	469
Biographical Dictionary of Ukrainian Historians	470
From the Editor	471
OUR CONTRIBUTORS	473

ХРОНОЛОГІЯ

ЮВІЛЕЙ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО В 1996 РОЦІ: ХРОНОЛОГІЯ

Хронологія, як допоміжна історична дисципліна, займається вивченням різних часових систем, календарів і датуванням історичних документів і подій. Вона встановлює зв'язок між історичними явищами, подіями в контексті часового виміру.

У грушевськознавстві хронологія відіграє важливу роль у двох площинах: 1) вона встановлює точне датування життя, діяльності і творчості Грушевського і членів його родини; і 2) часово визначає події, що пов'язані з грушевськознавством, як міждисциплінарною дисципліною.

У цьому випадку йдеться про досвідчення і датування подій, зв'язаних з відзначенням М. Грушевського і його 130-ліття з дня народження в 1996 році. Йдеться про відбуття ювілейних наукових конференцій, святкових вечорів і взагалі різних культурних імпрез (напр. музейні, бібліотечні і архівні експозиції, концерти, тощо). Вони є показниками, у значній мірі, розвитку грушевськознавства у сферах науковій і популярній і вказує одночасно на його вплив на сучасне багатовимірне життя. Саме тому, одна частина грушевськознавства вивчає і реєструє за допомогою хронології, ці події. Треба згадати, що перші спроби хронології грушевськознавства ми започаткували в 1966 році, у зв'язку з відзначенням Михайла Грушевського і 100-ліття з дня його народження. В ж. «Український Історик» ми помістили спеціальний розділ «Століття Михайла Грушевського» із короткою хронологією відбух конференцій (У.І., ч. 3-4, 1966, стор. 110-111). Тоді Українське Історичне Товариство перший раз проголосило «Ювілейний Рік Михайла Грушевського». У зв'язку з відзначенням 50-ліття смерті Грушевського, УІТ знову проголосило «1994 рік — роком Михайла Грушевського» і видало спеціальний випуск «Українського Історика» п. н. «У п'ятдесятліття смерті Михайла Грушевського», що в ньому поміщено список відбух конференцій. У 1990 році Українське Історичне Товариство на Конгресі МАУ у Києві проголосило «Ювілейний рік Михайла Грушевського» і від того часу властиво починається розвиток грушевськознавства в Україні. Вже в наступному 1991 році відбуто Міжнародну наукову конференцію присвячену 125-літтю народження Грушевського і також видано науковий збірник доповідей міжнародної конференції «Михайло Грушевський» (видання НТШ у Львові і УІТ), в якому поміщено відповідну хронологію подій і документацію у спеціальній секції п. н. «Матеріали про 125 річницю від дня народження Михайла Грушевського».

У 1995 році Українське Історичне Товариство вже за традицією проголосило у Києві на міжнародній історичній конференції «Міжнародний рік Михайла Грушевського», що його відзначено в 1996 році у гльобальному вимірі. В цьому році шановано Михайла Грушевського і його 130-ліття народження, проведено різні ювілейні конференції в Україні, Америці, Канаді і Європі. Також у ювілейному році появилася перша обширна хронологія, опрацьованна В. Ф. Верстюком і Р. Я. Пирогом п. н. *М. С. Грушевський. Коротка хроніка*

життя та діяльності (Київ, «Либідь», 1996, 142 стор.).

Тепер подаємо хронологію подій в календарному порядку так, як вони відбувалися із відзначенням дати, події і ініціатора(орів) даної імпрези або відзначення. При ініціаторові часами поданий знак зірки (*). Це значить, що дана людина-ініціатор була членом Міжнародного Академічного Комітету для вшанування 130-ліття з дня народження Михайла Грушевського (МАКМГ), що діє при Українському Історичному Товаристві.

Хронологія ділиться на дві основні частини: 1) Конференції і інші імпрези, і 2) Матеріальні пам'ятки (пропам'ятні таблиці).

ХРОНОЛОГІЯ

I. Конференції і інші імпрези

<i>Дата і місце</i>	<i>Подія</i>	<i>Ініціатор(и)</i>
11 жовтня 1995 р. Київ, Київський університет ім. Т. Шевченка	Проголошення «Міжнародного ювіл. року М. Грушевського Міжнародна історична конференція.	Любомир Винар* Голова Українського Історичного Т-ва
12 жовтня 1995 р. 22 січня 1996 р. Європа, Канада, Австралія	Створення «Міжнародного акад. комітету для вшанування 130-ліття з дня народження М. Грушевського» (МАКМГ). Створення Екзекутивного комітету	Л. Винар,* голова М. Брайчевський,* співголова А. Жуковський*, с.-голова, О. Романів,* с.-гол. і інші
25 листопада 1995 р. Київ	Указ Президента України «Про відзначення 130-річчя від дня народження М.С. Грушевського	Президент Леонід Кучма
25 листопада 1995 р. Київ	Усталено «Склад Організаційного комітету з підготовки та відзначення 130-річчя з дня народження М. С. Грушевського» (Оргкомітет)	Співголови: Віце-прем'єр Іван Курас, Дмитро Табачник гол. Адміністрації, Леонід Решодько,* відп. секретар
січень-лютий 1996 р. Київ—Кент, США	Нав'язується співдія між Київським Оргкомітетом і Міжнародним комітетом (МАКМГ)	Іван Курас Любомир Винар*
лютий — липень 1996 Україна, Америка, Європа, Канада, Австралія	Виготовлення плянів ювілейних конференцій, тощо	МАКМГ Оргкомітет
2 серпня 1996 Київ, Кабінет Міністрів України	«Постанова». Затверджено програму святкувань і бюджет для НАН України і інших установ	Прем'єр-міністр України П. Лазаренко

- 2 червня 1996 р.**
Ст. Катерінс
Університет Брук
(Brock University)
- 15 червня 1996 р.**
Шампейн—Урбана
Іллінойський у-т
(University of Illinois)
- 25 вересня**
Київ
б. будинок Української
Центральної Ради
- 26 вересня 1996 р.**
Київ
Київський національний
університет
- 27 вересня 1996 р.**
Київ
Національна опера
України ім. Т. Шевченка
- Вересень 1996**
Київ
Музей історії
міста Києва
- Вересень 1996**
Київ, Національна
парламентська бібліотека
України
- Вересень 1996**
Київ. Центральна науко-
ва бібліотека ім. В.І. Вер-
надського НАН України
- Вересень 1996**
Київ
- Вересень 1996**
Київ
Київський університет
- Ювілейна сесія, присвячена
М. Грушевському. Конгрес Учених
Товариств Канади УВАН у Канаді
Міжнародний Академічний Комітет
(МАКМГ)
- Ювілейна Сесія М. Грушевського
15 Українознавча конференція Україн-
ської наукової програми при
Іллінойському університеті
- Міжнародна наукова конференція
«Михайло Грушевський—історик-
політик—громадянин».
Президія Оргкомітету співголови:
І. Ф. Курас, В. А. Смолій,* П. С. Со-
хань,* Л. Винар,* І. Гирич* (секретар)
- Міжнародна наукова конференція
«Михайло Грушевський і сучасність».
Оргкомітет: Ректор В. Скопенко,
проф. В. Сергійчук* і ін.
- Ювілейний вечір і концерт
Присутні: Президент України, Голова
В. Ради, депутати і інші
діячі і академіки. Також
гості з Заходу
- Постійна експозиція: «Мета,
зміст і щастя»...до 130-ліття
народження М. С. Грушевського».
Архівні матеріали, рідкісні видання
грушевськіяни
- Книжкова виставка
«Великий Громадянин України»
- Ювілейна книжкова виставка
Рідкісні видання М. Грушевського
і про нього
- Ювілейна документальна виставка
книжок і архівних матеріалів
М. Грушевського
- Постійно діюча експозиція
з нагоди 130-ліття М. С. Грушевського
- Президент УВАН
М. Тарновецький,*
Голова УІТ Л. Винар*
о. О. Баран,* УВАН у
Канаді
- Любомир Винар,*
організатор Сесії
Дмитро Штогрин,*
орган. конференції
- НАН України, Інсти-
тут української архео-
графії ім. М. Грушев-
ського, Інститут
історії, Українське
Історичне Товариство
- Київський унів. ім.
Т. Шевченка, Інститут
українознавства К.У.
Історичний факультет
Українське Історичне
Т-во
- НАН України, Міні-
стерство культури,
Український держ.
центр культ. ініціатив,
Київська міська Держ.
Адміністрація
- Тамара Хоменко,
директор музею
Світлана Панькова* й
інші співробітники
музею
- Директор 6-ки
Я.П.Корнієнко
і його співробітники
- Директор 6-ки
О. Онищенко і
його співробітники
- Український Дім
- Музей Київського уні-
верситету ім.
Т. Шевченка

Вересень 1996 Київ, Педагогічний музей України (б. Будинок Центральної Ради) Москва	Виставка, присвячена М. Грушевському, фундаторові української державности	Міністерство культури України, Міністерство освіти України за допомогою Музею історії м. Києва
Вересень 1996 р. Москва Український історичний клуб Москви	Ювілейний вечір і виставка грушевськіяни	В. С. Ідзьо голова Українського Історичного Клубу в Москві
28 вересня 1996 р. Острого Острозька Академія УІТ	Наукова ювілейна конференція «Велика Волинь в науковій діяльності М. Грушевського». Острозька Академія НАУКМА	Микола Ковальський* Українське Історичне Товариство ім. М. Грушевського в Острозі
29 вересня 1996 р. Львів Львівський університет ім. І. Франка	Наукова конференція: «Михайло Грушевський і сучасна історична наука» Коспонзори: Інститут археографії ім. М. С. Грушевського. Львівське відділення. Інститут історичних досліджень Львівського університету	Ярослав Дашкевич,* Олег Романів,* НТШ у Львові Українське Історичне Товариство
2 жовтня 1996 р. Мюнхен, Український Вільний Університет	Ювілейний вечір присвячений М. Грушевському	Дмитро Злепко* УІТ в Німеччині Григорій Хорунжий Генеральний консулат України в Мюнхені
15 жовтня 1996 р. Париж	Ювілейна наукова конференція, присвячена М. С. Грушевському	Аркадій Жуковський,* НТШ в Європі
27 жовтня 1996 р. Нью Йорк Український Інститут Америки	Ювілейна конференція: «Михайло Грушевський — історик, суспільно-політичний діяч, державотворець»	Л. Винар,* Українська Вільна Академія Наук у США, Українське Історичне Товариство
16 листопада 1996 р. Бостон American Association for the Advancement of Slavic Studies (AAASS)	Сесія, присвячена 130-літтю народження М. Грушевського Річний з'їзд Асоціації для розвитку славістичних студій (англомовна сесія)	Л. Винар,* О. Сидоренко,* AAASS, Українське Історичне Товариство
6-8 грудня 1996 р. Будапешт	Міжнародна конференція «Роля М. С. Грушевського у відродженні національної української самосвідомості»	Посольство України в Угорщині, Товариство укр. культури в Угорщині. Д. Ткач, Я. Хортяні
14 грудня 1996 р. Торонто	Ювілейний вечір, присвячений 130-літтю народження М. Грушевського	Марія Фішер-Слиж* Осередок УІТ в Торонті ім. О. Оглоблина, НТШ в Канаді

II. Матеріальні пам'ятки

<i>Дата і місце</i>	<i>Пам'ятки (таблиці пам'ятники)</i>	<i>Ініціатор(и)</i>
29 вересня 1996 р. Холм Місце народження М. Грушевського	Ювілейне зібрання біля пропам'ятної таблиці М. Грушевського для відзначення його 130-ліття народження в Холмі	Українська громада в Холмі. Делегація українців з Волинської області
1 жовтня 1996 Київ Київський у-т ім. Т. Шевченка	Відкриття меморіальної таблиці М. Грушевського біля червоного корпусу К.У. Напис: «Тут, 1886-1894 навчався Михайло Грушевський Великий Український Історик, Перший Президент України».	Ректор Віктор Скопенко, Іван Макогон, скульптор, Антін Ігнащенко, архітект
жовтень 1996 р. Куренівка—Київ вул. Фрунзе, ч. 164 школа Сергія Грушевського	Відкриття меморіальної таблиці Сергієві Грушевському з написом: «Будинок міського вчилища ім. Сергія Грушевського — видатного педагога, Батька Михайла Грушевського»	Всеукраїнське Т-во «Просвіта» ім. Т. Шевченка, Київська міська державна організація
1996 р. Київ, проєкт пам'ятника М. Грушевському в Кисві. Буде збудований біля Будинку Вчителя кол. будинку Української Центральної Ради	Жюрі розглянуло проєкти скульпторів В. Швецова, Ю. Кесельова, С. Загайкевича і інших. Архітектів: В. Лашка В. Дормідонтова, М. Кислого і інших	відзначило проєкт народного художника України В. Чапелика й архітекта Миколи Кислого
1996 р. Відень, Прага, Москва, Тифліс	Відкриття пропам'ятних таблиць М. Грушевського в будинках, у яких він проживав	За допомогою Міжнародного фонду М. Грушевського. Леонід Решодько*, голова.

ЗАКЛЮЧЕННЯ

Опублікована «Хронологія» не є вичерпною. Нашим завданням було перш за все подати проведені конференції і інші імпрези, присвячені М. Грушевському і відзначенню 130-ліття з дня його народження, в хронологічному порядку і в міжнародному масштабі. Хронологія, як допоміжна дисципліна грушевськознавства, допомагає уточнити дати ювілейних святкувань і інших подій, пов'язаних з державними, науковими і суспільно-громадськими відзначуваннями історика.

Важливо підкреслити, що члени Міжнародного Академічного Комітету для вшанування 130-ліття народження Михайла Грушевського, що діяв при Президії УІТ, були ініціаторами або брали участь у багатьох наукових конференціях в Україні, Європі, Америці, Канаді і Австралії. Це перший раз вдалося УІТ при співпраці інших установ і науковців, створити справді міжнародний Комітет. Ми віримо, що всі члени нашого Комітету стануть членами Міжнародного Товариства ім. М. Грушевського при УІТ і тим самим причиняться до дальшого розвитку грушевськознавства в глобальному вимірі.

Любомир Винар